

בטחון בה' בעת צרה.

[שיחה לפורים, ערב שבת פרשת צו, שנת תשס"ח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי.
בהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בשנה השלישית למלכות אחשורוש ערך משתה מפואר. תוך ימי המשתה גזר להרוג את אשתו ושתי. מיד אח"כ יעצו לו חכמיו לאסוף בנות כדי לבחור לו אשה אחרת. אסתר נלקחה בשבי להרמון המלך יחד עם מאות בנות אחרות. כל יום ויום פָּחַן מועמדת אחרת מי הראויה ביותר להיות מלכה של מאה עשרים ושבע מדינות. בשנה השביעית למלכותו החליט להכתיר את אסתר (אסתר ב, טז-יז). ובשנה השתים עשרה למלכותו יזם המן תכניתו הנוראה להרוג את כל היהודים (אסתר ג, ז). עזר לנו ה' ומה שתיכנן לנו נהפך עליו. הוא עצמו נהרג וכן שבעים וחמשה אלף מהשונאים את היהודים.

נבדוק התאריכים הנ"ל.

הרי משך 9 שנים היתה אסתר בשבי אצל אחשורוש עד שאירע נס פורים, מן שנת ג' למלכותו ועד שנת י"ב. והפסוק מעיד: "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה ייעשה בה" (אסתר ב, יא). מביא שם רש"י ממה שאמרו חז"ל במדרש (אסתר רבה, ב) – "אמר [מרדכי], אפשר צדקת זו תינשא לערל זה? אלא לדבר גדול הוא, שעל ידה ינצלו ישראל". והדבר מפליא ביותר. מרדכי היה סמוך ובטוח "לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים". לא ייתכן גורל כה מר עבור צדקת זו. אלא אין ספק שמהרע הזה תצמח ברכה וישועה לעמנו. מרדכי לא היה מסוגל להעלות על דעתו מה הם פרטי הישועה, שהרי המן עוד לא חלם על מזימתו הנוראה, אבל המסקנא של מרדכי היתה ודאית. הוא הבין לכל עומקו דברי ר' עקיבא שחייב אדם להאמין "כל דעבד הקב"ה לטב עביד" (ברכות ס:), כל מה שה' עושה הוא לטובה.

[הערה: עלינו לזכור שלמרות שזהו מאמר מוסרי, הוא נפסק להלכה בשו"ע או"ח סוף סי' ר"ל].

כמה זמן המשיך מרדכי באמונה תמה זו? לפי החשבון הנ"ל שזה נמשך תשע שנים, כפול שנת חמה של 365 יום, הוא 3285 יום! [אמנם אפשר לשאול הרי אנו היהודים עורכים חשבון לפי י"ב חדשי הירח, ולא לפי השמש? ואצלנו השנה היא רק 354 יום לשנה? אבל כיון שמפעם לפעם יש תוספת אדר שני, כדי לאזן בין שנת חמה לשנת ירח, לתקופה ארוכה נכון להעריך לפי השנה הכללית של 365 יום. וכן עשו חז"ל עצמם (מסכת יומא כ:)].

יום היה מרדכי עורך "טיול יומי". וזה כולל גם שבתות, כיון שהיה בן העיר שושן וההרמון לא היה מחוץ לתחום. הלשון "מתהלך" בבנין ההתפעל מורה על פעולה חיצונית, ללא מטרה מסוימת. כמו לשון "יש מתעשר ואין כל" (משלי יג, ז) או "מתהלל במתת שקר" (משלי כה, יד), שאין בהם ממש. מרדכי הגיע עד גדר החיצוני של חצר ההרמון, ומסר לו אחד מהחצרנים המשרתים שם מה שלום האשה האומללה הזו "ומה ייעשה בה". מרדכי היה כה משוכנע בצידקת מהלכו של הקב"ה, שרצה להיכח בכל יום מחדש כיצד "ונצדק קודש". מניין לקח לו אמונה חזקה כזאת? כיצד לא התייאש אחרי שבועיים או חודש או חצי שנה של ציפייה ממושכת? כיצד התמיד בתוקף אמונתו אפילו תשע שנים!

נקודה הנ"ל מזוית ראייה אחרת.

יש לפנינו מדרש פלא. – "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה (אסתר ג, ב) אמרו לו [אחיו היהודים] הוי יודע שאתה מפילנו בחרב. מה ראית לבטל קלוסין [גורל וגזירה] של מלך? אמר: שאני יהודי! אמרו לו, הרי מצינו אבותיך [כלומר השבטים בני יעקב] שהשתחוו לאבותיו? [הכוונה לעשו הרשע, בבראשית לג, ו-ז] אמר להם: בנימין אבי במעי אמו היה [אז] ולא השתחוה. ואני בן בנו שנאמר 'איש ימיני' (אסתר ב, ה). וכשם שלא כרע אבי, כך אני כורע ולא משתחוה". ("אגדת אסתר" פרק ג, מובא ב"תורה שלימה", וישלח לג, פסקא יד. ובשינויים קלים במדרש אס"ר ז, ז. ושם מסיים: "שכל [שאר] השבטים נולדו בחו"ל [בבית לבן הארמי], וזקני [סבא שלי] – נולד בארץ ישראל!")

[יעקב נענש על חנופה של שבע השתחויות הללו. הרי מפני זה נחרבו שבע מדורות שכינה אצלנו: אהל מועד, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון והשני. כמובא ב"מדרש הגדול", וישלח לג, ג. ובספרי החסידות מאריכים בענין חולשה זו של השתחויותיו].

מבאר מהר"ל – "המדרש הזה בא לומר כי יוסף ובנימין הם שוים בזה שהם חזקים באמונה, והם קשים ועומדים. אין אדם יכול לפתות אותם אל הרע רק הם עומדים באמונתם. וכל זה מפני שהם נטועים עם השכינה. כי בנימין הלא השכינה היתה בחלקו, כדכתיב 'ובין כתפיו שכן' (דברים לג, יב). **ועוד**, כי הוא נולד בא"י שמזה תראה כי הוא שכן אל הש"י וקשה להוציאו משם באשר הוא עם השכינה. ויוסף ג"כ היתה השכינה בחלקו, הלא משכן שילה הוא בחלקו. לכן נחשבים שהם דבקים עם השכינה" ("יאור חדש", עמ' קכט).

מרדכי היהודי שהיה מתגאה ביהדותו, לא נתלש בקל מאחיזתו בארץ הקודש. הפסוק מבאר כיצד הגיע לגור בשושן הבירה: "אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל" (אסתר ב, ו). מבאר הגר"א מדוע שרש "גלה" נמצא בפסוק זה ג' פעמים? וזו לשונו: "להודיע חיבת ארץ ישראל עליו, שבכל פעם [שהיה יכול], חזר לירושלים. והיה [נגלה] [הוגלה] ג' פעמים. וז"ש בגמרא שגלה מעצמו, כלומר מדעתו, [הענין הוא] שחזר לא"י, משום כך [נגלה] [הוגלה] פעם שנית. וכן פעם שלישית". [מקורו בילקוט שמעוני].

פירוש לדבריו. חיילי נבוכדנצר היו סורקים בשדות א"י וכל יהודי שמצאו אספו אותו והגלו מהארץ. ובדרך שהולכו אותו לבבל, נשמת מרדכי בסתר, ברח מידי שוביו וחזר למולדתו. ובסריקה הבאה שוב מצאו אותו ושוב הגלו אותו. ושוב לא אמר נואש ושוב ניסה להימלט.

מהר"ל מבאר פסוקנו זה ביאור מעמיק, שהרי כל הפסוק "אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה" וכו' אינו נחוץ לסיפור נס ההצלה בפורים ומעשה אסתר? וזו לשונו: "אלא כתב זה שלא תאמר שיצא חוץ לא"י מדעתו, ודבר זה אינו ראוי לצדיק. ועל זה אמר 'אשר הגלה' ולא יצא מדעתו. ושלא יקשה, כיון שהיה מרדכי מוכן ל[הביא] גאולה באחרונה, אם כן היה ראוי שלא ילך בגולה הוא בעצמו [מרצונו]. ועל זה אמר שהוגלה" [בעל כורחו] עכ"ל.

ומזה אנו לומדים פרקים רבים בעניני הבטחון בה', שהוא ודאי מושיע. "לא ינום ולא יישן שומר ישראל". כל מה שהקב"ה עושה בענייננו הוא הכל הכנות לקראת גאולתנו הנצחית. גם כאשר אין אנו רואים שום מוצא ושום מפלט, שום אפשרות וסיכוי. וכך כותב רמח"ל: "שאיך לך מעשה קטן או גדול שאין תוכיות כוונתו לתיקון השלם וכו'. [ועוד יתגלה] איך אפילו התוכחות והיסורין לא היו אלא הזמנות לטובה, והכנה ממש לברכה".

וכן כתב הרב אברהם קוק:

"הטוב המיועד אי אפשר שיופסד ע"י כל המון גלגולי הסיבות, שנראים כ[אילו] באים לעכב את החסד העליון מ[ל]הופיע בעולם. אבל אין זה כי אם מפאת השקפותינו הקצרה... אבל כשנישא דעה למרחוק, נראה כי ימין ה' רוממה ועושה חיל, ולא יפול דבר אחד מכל דבריו" ("יעין איה", ברכות פרק ז סעיף טו).

ועוד כותב:

"וזאת היא גדולת ה', שיכיר [האדם] איך הוא גדול אדונינו, עד שאפילו... המעשים הנעשים מכח סיבות אנושיות בחירות, ולפעמים גם משרירות לב הותל [פירוש: לב טיפש] אשר לאדם, לכולם יש מערכה של הנהגה שמובילה יד עליון [הקב"ה] להציב מהם מטרה של טובה רוממה" (שם, סעיף ב).

ושוב כתב לענין גאולת עם ישראל בזמנינו:

"הבחירה נתונה לאדם הפרטי. [תוספת: וגם אם אדם יקלקל את טובת עמנו] אבל הרבה שלוחים למקום, יימצאו משתדלים אחרים. כי הסיבות ערוכות הנה בידי רבון כל העולמים להוציא חפציו אל הפועל. גם הבחירה החופשית, גם ההתחממות האנושית, הכל סובבים ובאים למלאות אותן העצות הגדולות של גדול העצה ורב העלילה, יתברך שמו" ("מאמרי הראייה", עמ' 321).

בסיכום.

גם בימינו שאנו הולכים מדחי אל דחי, וכבר עשרים שנה ממשלה אחרי ממשלה עסוקה למסור נחלת אבותינו לנכרים ולעקור יהודים מבתיהם, בכל זאת אין לנו לנטוש תקוותנו בהקב"ה. עלינו ללמוד מאמונתו של מרדכי היהודי, אשר משך תשע שנים היה סמוך ובטוח שהישועה תבוא, למרות הכל. וכן כדבריו הנפלאים כאשר סירבה אסתר ללכת אל המלך מפני סכנת נפשות, ענה לה בעוז: "ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממוקום אחר!" (אסתר ד, יד). למרות שאנו מתפללים ולכאורה אין ה' ממהר לענות לציפיותנו, הרי הדריכו חז"ל (ברכות לב:) – "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר 'קוה אל ה', חזק ויאמץ לבך, וקוה אל ה'!". כלומר פעמיים יש לקוות. וכמובן אין מספר פעמים, לא רק פעמיים. וכן מפורש בתפילת אסתר עצמה, שאמרה מזמור כ"ב בתהלים (לפי חז"ל במגילה טו: היא אמרה תפילה זו) ושם התחננה לה: "אלוקי, אקרא יומם ולא תענה... כך בטחו אבותינו, בטחו ותפלטמו" (כב, ג-ה). מדוע אמרה פעמיים ביטוי "פְּטָחוּ"? אלא גם אחרי שבטחה כדת וכדין, ונתאכזבה מתוחלתה, עליה לבטוח שוב פעם ושוב פעם ללא חולשה. ידענו שה' מקיים הבטחותיו ויגאל אותנו.

הנסים של אלפי קאס"מים שכמעט ולא פוגעים בנפשות, עדות היא לנו כי ה' משגיח עלינו. "לא איש א-ל ויכזב, ובן אדם ויתנחם. ההוא אמר ולא יעשה? ודיבר ולא יקימנה?" (במדבר כג, יט). אסתר היתה בשבי ובמצוקה מתמדת משך תשע שנים חשכות. וכן מרדכי. אבל ידעו שאין העולם הפקר.

אמר דוד (תהלים קמ, ב-ט): "חלצני ה' מאדם רע, מאיש חמסים תנצרני... אשר חשבו לדחות פעמי. טמנו גאים פח לי... מוקשים שתו לי סלה... אל תתן ה' מאויי רשע, זממו בל תפק". מפרש "מצודות" "זממו" הוא מחשבתו. אבל רש"י הביא פירוש חז"ל (ב"ר עה, ט) "זממו" הוא רסן הזומם את פי הגמל. אל תוציא זה מלחיו של הרשע".

כל דבר כללי בעם ישראל מנוהל בהשגחה נפלאה ומדוייקת (מלבי"ם, על משלי כא, לא).

אותם שונאי ישראל שזוממים לרעתנו לא יצליחו.